

ԳԱՐԴԷԼ ՆԱՀԱՏԱԿԻՆ ԱՌԹԻ

« Հանդէս »ի փետրուար ամսաթուին մէջ հրատարակուած էր Գաբրիէլ Նահատակի վկայարանութիւնը իբր « Անյայտ վկայ մը »: Պարտք կը համարեմ յայտնել թէ յիշեալ վկան անյայտ չէ եւ անոր վկայարանութիւնը հրատարակուած է երկու անգամ. առաջին՝ մեր « Հայոց Նոր Վկաները » աշխատութեան ժողովրդական հրատարակութեան մէջ եւ երկրորդ՝ նոյնին գիտական հրատարակութեան մէջ՝ էջ 482 — 487: Մեր ունեցած օրինակը ուղղակի բնագիրն է, ինչպէս ցուցուած է էջ 487 ծանօթութեան մէջ եւ Անտոնեան օրինակէն քիչ մ'աւելի ընդարձակ. մերինին մէջ կը յիշուի Նահատակին ծնողաց անունը, թէ նա 12 տարի պանդխտեց Եւրոպա եւ վերջապէս վկայարանութեան հեղինակը՝ օրոնք չկան Անտոնեան օրինակին մէջ, Վերջինս մերինէն ընդօրինակուած պիտի ըլլայ թեթեւ համառօտութեամբ:

ՀՐԱՋԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

Նոր-Պայազիտ

15 փետրվ. 1907

ԱՅՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹԻԻՆՆԵՐ

1. ԲՈՉ

Ի, ի-ա հոլովմամբ ընտիր հայերէն բառ մ'է. հմմտ. ՍԳր. Բուզ. Ոսկ. Նփես. որմէ կը ծագին քոզուքիւն Ոսկ. մ. բ. 12. քոզանոց Առաւի. իգ. 21. Սիւր. իգ. 23. Եւս. Պատմ. գ 17. Ագաթ. Ոսկ. քոզահոսանի Ոսկ. Եւն:

Բառիս հետ նոյն են Վրաց. քոզի « բոզ » քոզոքս « բոզութիւն » Թուշ. քոզոք « բոզութիւն » և լազ. bozo « աղջիկ, կոյս, դուստր »:

bozoba « ազջիկնութիւն, կուսութիւն »; bozomota « սիրուն քաղց-
րիկ ազջիկ »: Որովհետեւ բառին հիմնական նշանակութիւնը « ազջիկ,
դուստր » կը պատկանի լազերէնին, ուստի կը հետեւի թէ հայերէնը
փոխառութիւն է կովկասեաներէն. ինչպէս պոռնիկ յունացմէ՝ նոյն-
պէս եւ բոզ կովկասէն նիւթին հետ Հայաստան մտած ըլլալու է: Թէ
« ազջիկ » նշանակող բառ մը կրնար շուտով « բոզ » իմաստն ստանալ,
համա. հայ. աղիճ. եւ աղջիկ, նոյնպէս Ֆրանս. fille « աղջիկ, դուստր »,
որ Փարիզի ժողովրդական լեզուով կը նշանակէ նաեւ « բոզ »:

2. ՃԿՈՅԳ

Ճկոյթ ո կամ ի հոլովում. « մատներուն ամէնէն փոքրը » յետին
ժամանակի ձեւ է. հմմտ. Ճառնտ., Վրք. Հց., Հնագոյն եւ ընտիր
ձեւն է ծկոյթ Գ. Թագ. ժբ. 10. կայ նաեւ ծկիկ միսն Առաք. Պատ. Ե
Գաւառականներն ունին կրկին ձեւով ծ կամ ճ. ինչպէս՝ Սուչաւա ջը-
գուք. Ոգմի ճըկօւք, Վան ճըկոք, Տփղիս ճկըսկի, Գորիս կծե՛յնը, Ղարաբաղ
ծկե՛յնը կամ կծե՛յնը. Զոկերէն ծրայց թիւք:

Բառիս լազերէն ձեւն է ծո՛ւլու ֆի՛թի, որ կը նշանակէ բուն « փոքր
մատ ». կը կազմուի ծո՛ւլու « փոքր » եւ ֆի՛թի « մատ » բառերէն. ծո՛ւ-
լու լազերէն սովորական ձեւ մըն է, ինչ. ծո՛ւլու բոզօ « փոքր աղջիկ »,
ծո՛ւլու դա « փոքրիկ քոյր »: ֆի՛թի կայ նաեւ վրացական ալլ լեզու-
ներու մէջ՝ ինչ. վրաց. թի՛թի « մատ »:

Հայ բառը փոխառեալ է կովկասեանէն. ծո՛ւլու ֆի՛թի անցած է
*ծուլկոյթ, ծկոյթ նախաւոր ձեւերէն, որոնց յիշատակը կը պահեն դեռ
Ղրբ. ծկեյնը եւ Զոկ. ծրայց թիւք իրենց էջ. ի ձայներով:

Ուրիշ տեղ (Sprachwiss. Abhand. I. 303) ցոյց տուած ենք թէ հայ.
ոյխար եւս կովկասեան ծագում ունի եւ յատկապէս կը կապուի լազերէն
ցխուրի ձեւին հետ, մինչդեռ վրացին աւելի ցխովարի, ցխուարի:

Հայերէնի աւելի կապակցութիւնը լազերէնի քան թէ վրացերէնի
հետ՝ նկատելի հանդամանք մ'է:

3. ՏՋՐՈՒԿ

Փոխառեալ է իրանեան *tuzurûk ձեւէ մը, որ թէեւ կորսուած է,
բայց կենդանի են առոր ընկերները. հմմտ. պրս. zûrûk, zura, zalûk,
zâlû, zalu, քրդ. zelu, zulûl, zerû, zûri. zalûg, աֆղան. zallu, žavara,
պելուճ. zarâv՝ բոյրն ալ « տղրուկ »: Ըստ Bötticher, Arica 67 իրան-
եանէն փոխառեալ են բանս. jalûkâ, jalukâ, jalikâ հոմանիշները (կաս-
կածելի ըստ Horn, Grdr. § 664): Հաստատապէս պարսկէն փոխառեալ է
թրք. sülûk « տղրուկ », որմէ երկրորդ անգամ փոխառութեամբ ձեւա-

ցած են մեր գաւառականներէն՝ Պօլիս սիւլիւզ, Ննալիջեւան եւ Վան սիւլիւկ, Ղարաբաղ սիւլիւկնր ձեւերը Curtius ուղած է պարսիկ ձեւը կցել լատին hirûdô եւ հիւսլ. gil « տղրուկ » ձեւերուն հետ, քայց ասոր հակառակ է Հիւսլ. ZDMG. 38, 424:

ՀՐԱԶԵԱՅ ԱՃԱՌԵԱՆ

23 մարտ 1907

Նոր-Պայաղիս

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակէ մ'ի վեր գիտնականներ աշխուշ զննութիւններով կզբաղին Բիւզանդական ճարտարապետութեան ոճով, Ոճ մը սակայն, որ հակառակ իր սեպհական անուան՝ ինքնուրոյն եւ բնածին ծագում մը ունեցած չըլլալուն, հարկ եղած է գիտնականներու խոյս բերել այն յարակից ճարտարապետական ազդակները՝ որոնցմով Բիւզանդականը շինած է իր անունը Դեղարուեստի պատմութեան մէջ:

Ինչպէս սոյն ճարտարապետութիւնը, նոյնպէս հւ իրեն պատմութիւնը 10 դարերէ աւելի հնութիւն մը կրած ըլլալով, կարծուածին չափ գիւրին չէ եղած պարզել այն գաղտնիքները, որոնց մէջ թաղուած են եղել ազգերու ժամանակագրական պատմութիւնները:

Շնորհիւ պեղումներու եւ հետազոտութիւններու, այդ գաղտնիքները շարունակաբար պարզուելով, նուիրած են հայ անունին այնպիսի թանկագին նկարագիր մը, որու էջերը պատուաւոր տեղ մը գրաւած են այսօր ազգերու դեղարուեստական պատմութեան մէջ:

Բիւզանդիոնի Այա Սօֆիա չէնքին առջեւ հետազոտող գիտնականները՝ պահ մը կանգ առած են նաեւ Անիի Թաւրակ՝ եկեղեցիներուն առջեւ, եւ այդ փուլ եկած ճարտարապետական կախաքներուն վրայ իսկ հիացած, ու Բիւզանդական եւ Հայկական ոճերու մէջ իզած նմանութեանց վրայ զարմացած՝ կարծիք յայտնած են թէ մին միւսին փոխանցումն է (style de transition): Կը մնար ուրեմն որոշել թէ ո՞րն էր նախատիպը: